

EPIDEMIOLOŠKE ZNAČILNOSTI RAKA MOD V SLOVENIJI

Vera Pompe-Kirn

Uvod

Raka mod je v večini evropskih držav samo dober odstotek vseh rakov pri moških. Podrobnejša analiza po starosti pa povsod pokaže, da je pri mladih moških to najbolj pogostna oblika raka. Z grobo incidenčno mero 3,4/100 000 in kumulativno incidenčno mero 0,25/100 je Slovenija med 22 izbranimi evropskimi državami in regijami na 13. mestu. Že vrsto let vodi Danska, najmanjše vrednosti imajo v posameznih regijah Španije in Portugalske. V Ameriki opazujejo višjo incidenco med belci, v Novi Zelandiji pa tudi med Maori. Rumenokožci zbolevajo manj kot belci, tako v matični deželi kot v emigraciji.

Gradivo in metode

Gradivo za podrobnejši epidemiološki opis gibanja incidence tega raka v Sloveniji in o preživetju zbolelih smo črpali iz računalniško vodene podatkovne baze Registra raka za Slovenijo (Registra), ki zbira podatke o incidenci raka in o preživetju rakavih bolnikov že od leta 1950 dalje.

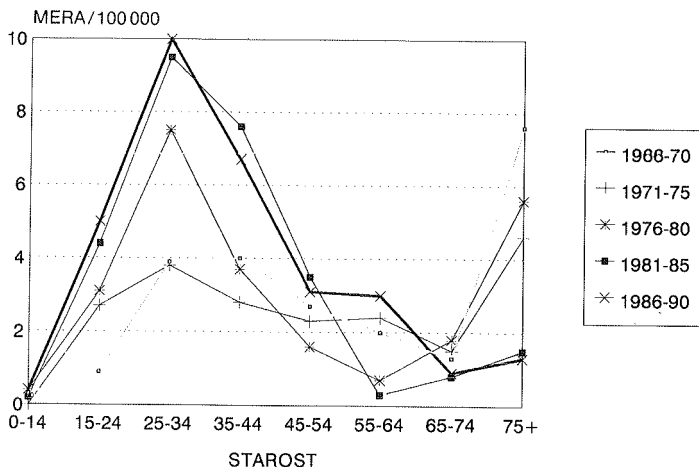
Uporabili smo standardne metode opisne epidemiologije. Groba incidenčna mera pomeni število novih primerov bolezni na 100 000 opazovanih oseb-let, starostno specifična incidenčna mera pa je to relativno število za posamezne starostne skupine. Kumulativna incidenčna mera do 74. leta starosti je ena izmed oblik starostne standardizacije, ki pove, kolikšno tveganje ima v opazovanem obdobju novorojenček, da bo zbolel do svojega 74. leta starosti.

Izsledki

Incidenca vseh histoloških vrst raka mod v Sloveniji narašča. V šestih zaporednih petletnih obdobjih se je več kot podvojila. V letih 1961—65 je znašala groba mera 1,6/100 000 in kumulativna 0,14/100, v letih 1966—70 groba mera 2,1/100 000 in kumulativna 0,15/100, v letih 1986—90 pa groba 4,3/100 000 in kumulativna 0,29/100.

Kot je razvidno iz slike 1, porast glede na starost ni enakomeren. V letih 1966—90 je bil največji, petkratni, v starostni skupini 15 do 24 let, trikratni v starostni skupini 25 do 34 let, približno dvakratni v starostni skupini 35 do 44 let, komaj zaznaven v starosti 54 do 64 let, po 65. letu starosti pa je incidenca celo upadala.

Slika 1. Starostno specifična incidenca raka mod v Sloveniji v letih 1961—90

Ker je rak mod tako redek, smo za porazdelitev po 32 območjih Slovenije izbrali 20-letno obdobje opazovanja 1971—90. Ob povprečni letni incidenci 3,4/100 000 v tem obdobju v Sloveniji so bile višje vrednosti (4,2/100 000 ali več) na območjih gorenjskih občin (Jesenice, Radovljica, Tržič, Kranj, Škofja Loka), v nekaterih ljubljanskih občinah (Bežigrad, Center in Moste Polje) ter na Ravnah. Nižje vrednosti (2,8/100 000 in manj) pa so bile v območju Brežic, Krškega, Sevnice, Šentjurja, Šmarij in Laškega; Črnomlja, Kočevja in Metlike;

Razpredelnica 1. Histološke vrste raka mod po starosti, Slovenija 1983—90

Histološka vrsta	Starost							
	vsi	0-14	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
vse vrste	343	3	62	136	87	35	14	6
seminomi	158	-	7	57	59	26	8	1
teratokarcinomi	154	2	47	74	24	7	—	—
horiokarcinomi	13	—	5	5	3	—	—	—
ne-Hodgkinovi limfomi	11	—	—	—	—	1	6	4
rabdomiosarkomi	3	1	2	—	—	—	—	—
karcinom Sertolijevih celic	1	—	—	—	—	—	—	1
leiomiosarkom	1	—	—	—	—	1	—	—
papilarni adenokarcinom	1	—	—	—	1	—	—	—
malignom, neopredeljen	1	—	1	—	—	—	—	—

Novega mesta, Litije in Trebnjega; v pomurskih občinah (Murska Sobota, Lendava), Lenartu, na Ptuju in v Ormožu, Slovenski Bistrici in Slovenskih Konjicah; Radljah ob Dravi in Slovenj Gradcu ter v Velenju.

Registrirani primeri raka mod so bili v letih 1983—90 v 99,8 % tudi mikroskopsko potrjeni. Razpredelnica 1 kaže, katere so bile najbolj pogostne histološke vrste v Sloveniji v navedenem 8-letnem obdobju glede na starost zbolelih.

Od 343 primerov raka mod je bilo v Sloveniji 46 % seminomov s tipičnim kopičenjem v starosti 25 do 44 let, 45 % je bilo teratokarcinomov s kopičenjem v starosti 15 do 34 let; horiokarcinomov pa 4 %; pojavljali so se med 15 in 44 letom starosti. Ne-Hodgkinovi limfomi so se pojavljali pri starejših, njihov delež je bil 3 %. Ostale histološke vrste so se tako kot drugod pojavljale posamično.

Po podatkih Registra za leta 1988—90 so odkrivali rak mod skoraj po vseh slovenskih bolnišnicah. Za specifično zdravljenje pa so bili vsi bolniki napoteni tudi na Onkološki inštitut v Ljubljani.

V letih 1986—90 so 51 % rakov mod odkrili v lokaliziranem stadiju, 35 % v stadiju regionalne razširitve in pri 14 % z razširjeno boleznijo.

Spremembe specifičnega zdravljenja so pomembno vplivale na preživetje bolnikov. Za leta 1968—72 beleži Register pri bolnikih z rakom mod pri 48 % petletno preživetje, 53 % za leta 1973—76, 66 % za leta 1977—80 in 82 % za leta 1985—89.

Razprava

Epidemiološke značilnosti raka mod v Sloveniji se ujemajo s podobnimi opisi v tuji literaturi. Število zbolelih povsod narašča, in sicer predvsem med mlajšimi, starimi 15 do 44 let, med starejšimi pa upada. Narašča število obeh najbolj pogostnih histoloških vrst: seminomov in teratokarcinomov.

Zanimivo je, da so se tudi v enomilijonski moški populaciji v Sloveniji pojavljale redkejšje vrste, ki jih v literaturi zasledimo kot zanimive opise primera bolezni (case report), npr. leiomiosarkom in papilarni adenokarcinom.

Podatek, da rak mod tudi v Sloveniji pri mladih narašča, in da le 51 % bolezni odkrijemo v lokaliziranem stadiju, opravičuje zaskrbljenost. Opozarja, da je tudi v Sloveniji potrebno povzeti priporočila evropskih in ameriških zdravstveno-vzgojnih programov, ki mladim moškim priporočajo redno samopregledovanje mod na tri mesece.

Sicer pa z analitičnimi študijami še vedno iščejo dejavnike tveganja, ki so odgovorni za porast te bolezni v razvitem svetu. Več raziskav je ugotovilo višjo incidenco med premožnejšimi sloji, med družinami z manjšim številom otrok oziroma med prvorojenimi otroki. Podmen je več, od vpliva toplotnega učinka sodobnih pleníc do kolesarjenja in jahanja ter jemanja estrogenov med nosečnostjo. Raziskovali so tudi povezavo s prebolelimi virusnimi in-

fekcijami (zlasti z mumpsom, v zadnjem času pa so opazovali večjo incidenco tudi pri okuženih s HIV-om), vazektomijo, raznimi poklici in kemikalijami.

Že vrsto let neizpodbitno drži, da je med dečki z nespuščenim modom (kriptorhizmom) ne glede na to, ali je stanje operativno zdravljeno ali ne, tveganje zbolevanja za seminomi in teratokarcinomi 4-do 8-krat večje. Če je nekdo zbolel za rakom na enem modu, je verjetnost, da bo zbolel še na drugem, večja.

Ugotavljajo tudi družinsko kopičenje primerov raka mod, odgovornega genomskega zapisa zanj pa še niso odkrili.

Literatura je na voljo pri avtorici.